

נר ליואל

סיפור לפרשת השבוע
לע"נ יואל בן ברוך
גליון 51 פרשת קרח תשפ"ו

פרקי אבות פרק א' משנה י'

כישורין ואת יכולותיך. האדם מתחיל להתקרב אל מוקדי השפעה, לא בהכרח בשביל עצמו, אלא כביכול "לטובת הציבור", "לשם שמים", "כדי להשפיע". ובאן בדיוק האזהרה!
זהו הפיתוי המסוכן ביותר. כאשר האדם כבר איננו מחפש כבוד באופן גס ופשוט, אלא משכנע את עצמו שהוא פועל מתוך אידיאל ושליחות. לכן התנא איננו מסתפק ב"ושנא את הרבנות". אדם יכול באמת לשנוא כבוד גלוי, ובכל זאת להישאב אל השררה דרך תחושת אחריות ציבורית. על כך הוא מזהיר: "אל תתוודע לרשות". אל תשתדל שיכירו אותך. אל תבנה לעצמך קשרים ומעמד אצל בעלי כוח. כי כוח ושררה הם פיתוי עדין וחזק מאוד, והאדם כמעט תמיד בטוח שהוא חסין מפניהם.
נמצא שהמשנה בונה מהלך מדויק: אהוב את עצם העשייה. שנא את השררה והמעמד. והיזהר במיוחד מן הדרך הערמומית שבה הכבוד מגיע עטוף ב"טובת הציבור".
וזו אולי האזהרה העמוקה ביותר. לא מן הכבוד הגלוי, אלא מן הכבוד המתחפש לאחריות.

שמעיה אומר: אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות, ואל תתוודע לרשות. המשנה איננה עוסקת רק בפרנסה או בענווה, אלא במאבק הפנימי של האדם מול כוח, כבוד ושררה.
תחילה אומר התנא: "אהוב את המלאכה". לא רק עשה מלאכה, אלא אהוב אותה. כלומר, בנה את נפשך כך שתשמח בעצם העשייה, היצירה והפעולה הישירה בתוך המציאות. האדם צריך למצוא את ערכו במה שהוא עושה, לא במה שאחרים חושבים עליו.
ומנגד: "ושנא את הרבנות". רבנות כאן איננה רבנות במובן התורני, אלא לשון שררה ואדנות. כמו שמצינו בלשון חז"ל: "עבד שמזג קיטון לרבו". ה"רב" שם איננו תלמיד חכם דווקא, אלא אדון ובעל סמכות. ומכאן, שהמשנה עוסקת במשיכה למעמד של שליטה וכוח. והתנא איננו אומר רק להתרחק מן הרבנות, אלא לשנוא אותה. כי הסכנה איננה רק במעשה, אלא במשיכה הפנימית לכבוד ולשליטה.
אך עיקר החידוש בא בסיים: "ואל תתוודע לרשות".
לא נאמר "התרחק מן הרשות", משום שכאן מדובר בסכנה עמוקה ודקה יותר. "התוודע לרשות" פירושו לגרום לכך שבעלי הכוח והשררה יכירו אותך, את

סיפור לפרשת השבוע

פת שחרית

הנה. התחיל המחול. אחד רך מדי, אחד זקן מדי, ואני באמצע, היחיד שעוד זוכר שיש דבר כזה אמת.
הרב שטיינר התיישב על הכיסא שמול שולחני. הכיסא הזה היה תוצרת "אפים ארצה", רגל אחת קצרה, וכל מי שישב עליו נראה מיד כאילו מודה באיזו אשמה.
"אתה כותב שם," הוא אמר, "ששליומי צועק 'מדוע תתנשא' על כל מי שלא מסכים איתו, ובאותו זמן הוא מבקש לעצמו שררה."
"בדיוק. זו הסתירה."
"זה מזכיר לך את קורח."
"זה לא מזכיר לי. זה קורח על טורבו."
פיני כמעט נחנק מהקפה שלו. הרב שטיינר לא צחק.
"השאלה על קורח חזקה," הוא אמר לאט. "איך אדם בא בטענה על משה רבינו, 'מדוע תתנשא', בזמן שהוא עצמו מבקש להתנשא. סתירה מיניה וביה. נכון?!"
"תודה רבה!"
"אבל שמעתי בשם רבי לייב חסמן," המשיך, "שהנקודה היא שבעל חוש ביקורת יכול לראות את החיסרון אצל הגדול שבגדולים, ולא להרגיש שהוא עצמו עומד בתוך אותו בוס. הוא מבקר על דבר ששייך גם אצלו. העין שלו יוצאת החוצה, לא פנימה."
הוא עצר.
בחוף עבר רכב ניקוי רחובות, רעש מתכתי כזה, כמו סיר ענק שנגרר על אבנים. בתוך החדר היה ריח של טובר חם וקפה ישן. פתאום התחשק לי לפתוח חלון, רק שלא היה חלון. חדרי מערכת נבנים לפעמים בלי חלונות כדי שעורכים לא יזכרו שיש עולם.
"אז מה אתה אומר?" שאלתי, "שאסור לבקר?"
"לא אמרתי."
"אז מותר?"
"גם את זה לא אמרתי!"
שנאתי תשובות כאלה. הן הולכות כמו פינגווין, מתנדנדות מצד לצד, ובסוף עוד חושבות שהן חכמות.
הרב שטיינר הוציא מכיסו דף מקופל. הדף היה צהבהב, עם קיפול באמצע.
"תקרא."
"עכשיו?"
"דווקא עכשיו!"
פתחתי. בראש הדף היה כתוב בכתב קטן: "עיניך לנוכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך".
מתחת לזה כתב הרב שטיינר בקיצור את הסיפור על רבי איסר זלמן מלצר: בחול המועד ביקש עט ודיו מתלמידו רבי דוד פינקל. תלמידו תמה, כתיבה בחול המועד? הרב אמר שזה שום דבר, אבל הוא צריך. כשרבי דוד נלחץ, אמר לו רבי

זה היה בשש ועשרים בבוקר, חורף ירושלמי שעושה מהמרצפות קרח בלי לבקש רשות. עמדתי במטבח עם סיר קטן של חלב, כי בעלי לא מסוגל לצאת לשחרית בלי משהו חם בגרון. "פת שחרית", הוא קורא לזה. הפתק שבכיס "אל תשלח את זה".
פיני עמד בפתח חדר העריכה עם ספל קפה ביד, כזה קפה של מכונת משרד שכבר שנים מבקשת רחמים ולא מקבלת. השעה הייתה אחת עשרה וחצי בלילה, יום חמישי, רחוב מלכי ישראל עוד חרק בחוף באוטובוסים אחרונים, ואני כבר לחצתי עם העכבר על הכפתור הכחול של "אישור לדפוס".
"תזוז," אמרתי לו. "הגליון יורד עוד עשרים דקות."
"נו, אז שירד בלי הדף הזה."
הוא אמר "הדף הזה" כאילו מדובר בחתיכת נייר סתמית.
אני הסתכלתי עליו. פיני היה מסוג האנשים שרואים בכתם על מפה "סיפור משפחתי", לא לכלוך. בן אדם לא תקין, במובן הטוב. אצלו כל אחד "מסכן", "מתאמץ", "לא התכוון". הוא היה העתק מדויק של ההיפוך שלי. אני, לעומתו, ראיתי עקום. מהר. חד.
הטור שלי נקרא "מן הצד". שם יפה. לא נאמר "מן הגובה", אף שבינינו, הרבה פעמים ישבתי בדיוק שם.

באותו שבוע כתבתי על שליומי בלר, גבאי צעיר בבית הכנסת שלנו, בחור עם חליפה צרה וחיוך רחב, שהתחיל להיזיז עניינים כאילו קיבל את הגבאות בירושה מסיני. הוא הכריז על שיפוץ, החליף את מקום הקופה, העיר לאנשים על רעש, וגרוע מכל, ביקש מהמתפללים לא לעמוד במעבר ליד ארון הקודש.
"זה לא ביקורת," פיני מלמל, "זו שחיטה!"
"שחיטה כשרה," אמרתי. "עם חלף בדוק."
הוא עשה פרצוף. "נחום, מה יש לך ממנו באמת?"
השאלה הזאת עצבנה אותי. כי היא הייתה פשוטה מדי. כי התשובה הייתה, לכאורה, ציבורית. סדר. דרך ארץ. שלא כל ילד עם טלפון וחולצה מגוהצת ינהל קהילה כמו מחסן של דחפעים.
"יש לי ממנו שהוא מתנשא," אמרתי.
פיני הניח את הקפה על השולחן שלי. הפלסטיק של הספל השמיע קליק קטן, מביש.
"קורח גם אמר את זה!!!"

באותו רגע נכנס הרב שטיינר, העורך הישן שלנו, עם צעיף אפור שלא היה קשור למזג האוויר. הוא תמיד לבש צעיף כשהיה צריך לומר משהו לא נעים. היה לו חוש דרמטי מפותח.
"נחום," אמר, "ראיתי את הטור."
"מצוין!"
"לא מצוין!!!"

איסר זלמן שזה עניין של פיקוח נפש. ואז כתב רבי איסר זלמן כמה מילים, הכניס לכיסו, וחזר ללמוד. אחר כך הסביר: באים אלי אנשים לברך חג שמחה, ואני חושש שמא אראה חסרון באחד מהם. יהודי טרח ובא, ואני אסתכל עליו בעין של חנווני שבדוק סחורה? לכן אני כותב את הפסוק, מוציא מדי פעם, וחושב על החסרונות שלי. בדרך כלל הוא הכין את הפתק לפני החג. הפעם שכתב, ולכן ביקש לכתוב. אצלו היה זה פיקוח נפש.

קראתי את זה פעמיים. לא יודע למה. אולי בגלל שהמילים היו קצרות. דברים קצרים מסוכנים יותר מדברים ארוכים. אין להם איפה להתחבא.

"יפה", אמרתי. "מרגש. באמת. אבל אנחנו לא בחול המועד!"

פיני לחש, "אתה גם לא רבי איסר זלמן!"

"תודה על העדכון!!"

הרב שטיינר קם. "הטור לא יורד לדפוס ככה!"

"אתה מצנזר אותי?"

"אני עורך אותך!"

"זה אותו דבר, רק עם עניבה..."

הוא הביט בי במין עייפות שכבר לא ביקשה לנצח. "תכתוב מחדש. יש לך רבע שעה."

רבע שעה. זה היה מצחיק. לבנות טור חדש ברבע שעה זה כמו לבקש מאדם ללכת למדבר סהרה ולחזור על רגל אחת, ועוד להביא קבלה. אבל כתבתי. כלומר, ניסיתי. האצבעות רצו למקומות שהכירו. "עסקנים צעירים", "התנשאות", "רמיסת הציבור", "כבוד במסווה של קדושה". מילים שמנות. מילים שידועות לעשות רעש.

ואז ראיתי על המסך את המשפט שכבר כתבתי קודם:

"כל הפוסל, פסול."

לא אני המצאתי. חז"ל אמרו. אבל על המסך שלי זה נראה פתאום כמו מראה קטנה, זולה, מהסוג שתולים במעלית. אתה נכנס עם סבר פנים ומגלה אף עקום, כתם על הצווארון, וקצת אדם שאתה לא רוצה לפגוש.

נזכרתי במה שאמרה לי אשתי בבוקר. לא הייתה בינינו שיחה ארוכה אז. רק היא אמרה, כשיצאתי, "תזיזה עם המילים שלך." ואני אמרתי, "המילים שלי בסדר." והיא אמרה, "זה מה שמפחיד אותי - המחשבה הזו שלך."

חזרתי למסך.

שלומי בלר. חליפה צרה. חיוך רחב. גבאי חדש.

לפני חודש הוא העיר לי לא להשאיר ספרים על הבימה אחרי התפילה. "ר' נחום, במחילה, זה מפריע לשיעור הבא." 'במחילה'. המילה הזאת שלו. 'מחילה' - עם שיניים של כריש. מאז פיתחתי כלפיו אנט.

מהרבע שעה נשארו רק עשר דקות.

פיני התקרב. "נחום, אולי תכתוב על הרעיון בלי השם שלך?"

"ומה עשיתי בזה?"

"אולי משהו טוב."

"אתה יודע מה הבעיה שלך?" אמרתי. "אין לך עמוד שדרה!!"

הוא שתק. רק הרים את הספל, גילה שהוא ריק, החזיר אותו. פעולה קטנה, אבל היא דקרה יותר מתשובה.

הרב שטיינר חזר לחדר.

"כז?"

"אני עובד."

"יש עוד דבר אחד, אמר."

"עכשיו כמובן."

הוא הושיט לי מעטפה. "שלומי השאיר את זה בשבילך אחר הצהריים. שכחתי לתת."

המעטפה הייתה פשוטה. בפנים היה פתק, בכתב עגול.

"ר' נחום היקר,

שמעתי שאולי נפגעת ממני כשיביקשתי לא להשאיר ספרים על הבימה. אני מתנצל. לא התכוונתי. אני קצת לחוץ עם השיפוש כי זה לא באמת שיפוץ. אנחנו מסדרים מקום נגיש לר' מיכאל לוין, שלא מצליח לעלות מדרגות כבר חודשיים ומתבייש לבקש. בבקשה לא לפרסם. הוא לא רוצה שיידעו. תודה על כל מה שאתה כותב, זה מחזק הרבה אנשים, גם כשאתה נותן על הראש. שלומי."

קראתי.

החדר כאילו התכווץ. המזגן המשיך לקרקש. מישוהו במסדרון צחק צחוק קצר, טיפשי. העולם לא התחשב בזה שאדם כרגע נפל מהמדרגה של עצמו.

ר' מיכאל לוין. הדקן מהשורה השלישית. באמת לא ראיתי אותו לאחרונה. או שראיתי ולא ראיתי, שזה מקצוע שלם אצלי.

פתאום עלה לי ריח ישן, מופרך: דבק פלסטי של כיתה ג', יום שבו המלמד אמר לי שאני "ילד עם הבחנה חדה", אחרי שתיקנתי לחבר קריאה לא נכונה. 'הבחנה חדה'. איזה פרס קיבלתי אז. מאז אני מסתובב עם הסכין הזאת בכיס, חותך תפוחים ואנשים, לפי הצורך.

כעת הרבע שעה הפכה לחמש דקות.

אין זמן. למחוק. להשאיר. לשכתב. מה אני, שקרן? הרי היו דברים נכונים! שלומי באמת קצת מתנשא. או שאני? מדוע תתנשא. מצחיק/לא מצחיק? כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך. איגרת הרמב"ן, השורה הזאת שכולם תולים בתלמודי תורה, כאילו ילד בן שבע אמור להבין מה שאדם בן ארבעים ושש לא מצליח לבלוע. כל אדם! גם שלומי. גם פיני עם הקפה המבחיל שלו. גם אני? המסך בהק.

כתבתי כותרת חדשה: "הגבאי שלא הכרתי".

מחקתי.

כתבתי: "עיניים בכיס".

מחקתי.

הרב שטיינר אמר, "נחום."

"די".

הוא לא ענה.

כתבתי טור קצר. עקום. לא מבריק. בלי בקורת. כתבתי על קורח, על השאלה איך אדם צועק על התנשאות בזמן שההתנשאות יושבת אצלו בסלון ושוותה כוס תה. כתבתי בשם בעלי המוסר שאדם בעל חוש ביקורת עלול להחמיץ את החיסרון שלו עצמו. הזכרתי את איגרת הרמב"ן, "כל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", לא כמו סיסמה, אלא מתוך הבנה עמוקה. כתבתי על "כל הפוסל פסול", ועל הבקשה של רבי אלימלך מליז'ענסק שנראה מעלת חברינו ולא חסרונם. לא הזכרתי את שלומי. לא הזכרתי את ר' מיכאל. הכנסתי בסוף את רבי איסר זלמן והפתק בכיס, בקיצור, כמו שמספרים דבר כשמפחדים שהוא יברח אם נאריך בו.

שלחתי.

הגליון ירד לדפוס בשתיים עשרה ושבע. פיני אמר, "ישיר כוח", בקול של אדם שלא רוצה לנצח בקול רם. הרב שטיינר לקח את הצעיף שלו והלך. אני נשאיתי עוד דקה מול המסך הריק.

בבוקר, בבית הכנסת, שלומי עמד ליד הקופה החדשה עם מברג ביד. כן, מברג. גבאי עם מברג זה מראה שמוריד ממנו קצת מהמלכות. הוא ניסה לחזק מדף, והמדף סירב לו בעקשנות של פרד.

עברתי לידו.

"ר' נחום, הוא אמר, 'בוקר טוב'."

כמעט אמרתי לו משהו יפה. ממש כמעט. במקום זה יצא לי, "המדף עקום."

הוא הביט במדף, אחר כך בי.

"נכון, אמר. 'אבל פחות ממני'."

לא ידעתי אם הוא צוחק או מתבדח.

הכנסתי יד לכיס המעיל. שם היה הפתק שהרב שטיינר נתן לי, מקופל לא טוב. "עיניך לנוכח יבטו". הנייר התחכך באצבע.

באותו רגע נכנס ר' מיכאל לוין לאט, נשען על מקל חדש, והספסל הראשון כבר הוזז בשבילו. שלומי לא הסתכל לראות מי שם לב. הוא רק ירד על ברך אחת וסובב עוד בורג.

הפתק נשאר בכיס.

היד שלי נשארה שם עוד רגע, כאילו מחפשת מטבע ולא מוצאת.

מעטה, עקב הגבלות טכניות, קבלת העלון בדוא"ל תהיה אך ורק על ידי הצטרפות לקבוצה. עמכם הסליחה. להצטרפות לקבוצה שלחו הודעה לכתובת: nerleyoel+subscribe@googlegroups.com.

לתרומות הנצחות והקדשות או להזמנת סיפורים יש לפנות ל- nerleyoel@gmail.com